

BE-A0514_115881_114581_DUT

Inventaris van het archief van de heer en
schepenenbank van het Goed en Heerschap
Hermelgem te Hermelgem, 1663-1791

Het Rijksarchief in België
Archives de l'État en Belgique
Das Staatsarchiv in Belgien
State Archives in Belgium

This finding aid is written in Dutch.

BESCHRIJVING VAN HET ARCHIEF:	3
Raadpleging en gebruik.....	4
Voorwaarden voor de raadpleging.....	4
Voorwaarden voor de reproductie.....	4
Toegangen.....	4
Aanwijzingen voor het gebruik.....	4
Geschiedenis van archiefvormer en archief.....	5
Archiefvormer.....	5
Naam.....	5
Geschiedenis.....	5
Algemeen.....	5
Heer van het Goed en heerschap Hermelgem.....	5
Schepenbank van het Goed en heerschap Hermelgem.....	6
Archief.....	6
Geschiedenis.....	6
Verwerving.....	7
Inhoud en structuur.....	8
Inhoud.....	8
Ordening.....	8
 BESCHRIJVING VAN DE SERIES EN ARCHIEFBESTANDDELEN	 9
I. Archief van de heer.....	9
A. Beheer van goederen.....	9
B. Beheer van financiën.....	9
II. Archief van de schepenbank.....	10
5 - 7 Akten en contracten, verleden voor de schepenbank. 1681-1682, 1747, 1772.....	10

Beschrijving van het archief:

Naam archiefblok:

Heer en Schepenbank van het Goed en Heerschap Hermelgem te Hermelgem

Periode:

1663-1791

Archiefbloknummer:

BE-A0514.3249

Omvang:

- Laatste bestanddeelnummer: 8.00
- Omvang geïndexariseerd: 0.07 m

Archiefbewaarplaats:

Rijksarchief te Gent

Archiefvormers:

Heren van het Goed en Heerschap Hermelgem, 13de eeuw - 1795

Schepenbank van het Goed en Heerschap Hermelgem, 15de eeuw - 1795

Amelot (familie), 18de - 20e eeuw

Raadpleging en gebruik

VOORWAARDEN VOOR DE RAADPLEGING

Het archief is ouder dan 100 jaar en bijgevolg openbaar. De raadpleging is vrij.

VOORWAARDEN VOOR DE REPRODUCTIE

Voor de reproductie van archiefstukken gelden de voorwaarden en tarieven van toepassing in het Rijksarchief.

TOEGANGEN

Deze toegang geldt als vervangende toegang voor (delen van) bestanddeelnummers 385, 570, 609 en 653 uit de oude inventaris van het Land van Gavere.

AANWIJZINGEN VOOR HET GEBRUIK

De archiefstukken in dit bestand werden gedetailleerd beschreven. De documenten kunnen worden aangevraagd door het opgeven van het nummer van de toegang, namelijk AR72, en het bestanddeelnummer dat wordt aangetroffen links vóór elke archiefbeschrijving. Bij het verwijzen naar documenten in een wetenschappelijke tekst, is het best om het archief de eerste maal te citeren met zijn volledige naam: *RIJKSARCHIEF TE GENT, Heer en schepenbank van het Goed en heerschap Hermelgem te Hermelgem*, nr. [bestanddeelnummer]. Nadien kan worden volstaan met een verkorte referentie, namelijk *RAG, Heerlijkheid Goed en heerschap Hermelgem*, nr. [bestanddeelnummer].

Geschiedenis van archiefvormer en archief

ARCHIEFVORMER

NAAM

Heer van het Goed en heerschap Hermelgem
Schepenbank van het Goed en heerschap Hermelgem

GESCHIEDENIS

ALGEMEEN

De heerlijkheid Goed en heerschap Hermelgem bevond zich in het midden van Oost-Vlaanderen langs de Schelde, ongeveer halverwege tussen Gent en Oudenaarde. Het was een vol leen dat rechtstreeks gehouden werd van het leenhof van het Land van Gavere, een gebiedsomschrijving die op haar beurt één van de vijf roeden vormde van de kasselrij of het Land van Aalst ¹. Het territorium van de heerlijkheid ter grootte van zes bunder (ca. 7,4 ha) strekte zich uit in datzelfde Land van Gavere, meer bepaald binnen de dorpen Hermelgem en Nederzwalm. Deze heerlijkheid bestond reeds in de 15de eeuw en bleef bestaan tot het einde van het ancien régime. Vroegere sporen werden niet teruggevonden.

De heer van het Goed en heerschap Hermelgem kon in het kader van zijn beheer beschikken over ten minste één instelling, namelijk een schepenbank. Er zou ook een leenhof zijn geweest, dat werd gemaand door een baljuw, maar daar is geen archief van teruggevonden. Het bestaan van een leenhof ligt nochtans voor de hand, aangezien de heerlijkheid dertien volle achterlenen telde. Twaalf daarvan bevonden zich hoofdzakelijk in Hermelgem, Meilegem en Nederzwalm, het dertiende achterleen was het ambt van meier.

HEER VAN HET GOED EN HEERSCHAP HERMELGEM

Uit een overzicht van de tot dusver bekende heren van het Goed en heerschap Hermelgem blijkt dat deze heerlijkheid doorheen het ancien régime grotendeels in handen was van twee families ². Het betreft achtereenvolgens

-
- 1 De geschiedenis van de archiefvormer(s) is volledig gebaseerd op RIJKSARCHIEF TE GENT (RAG), Land van Gavere, nr. 85, fol. 191-192 en nr. 86, fol. 145-146; VAN ISTERDAEL H., Inventaris van het familiearchief Prinsen van Izegem (Rijksarchief te Gent, Inventarissen 66, leeszaaltoegangen FM81-82), Brussel, 1986, passim; VAN TWEMBEKE J., Lijst der heerlijkheden van het Land van Aalst, in Land van Aalst, 1962, XIV, p. 300-301 en VERFAILLIE J., "Of Archives and Men". Identificatie van de archiefvormers in het conglomeraatbestand Land van Gavere (eind 15de eeuw - ca. 1820) (onuitgegeven verhandeling Master na Master in de Archivistiek), Brussel, 2006, dl. 1, p. 41-42 en 83-84.
 - 2 Voor een schematisch overzicht en bronverwijzingen, zie bijlage in punt VII van deze algemene beschrijving.

de familie Vilain, ook wel de Gand of van Gent genoemd, tevens prinsen van Izegem, en de familie Amelot. Het Goed en heerschap Hermelgem was een bescheiden heerlijkheid waaraan een aantal inkomsten verbonden was. De heerlijke rechten waren eerder beperkt. De heer had het recht op de grondjustitie, of de lagere rechtspraak. Het ambt van meier, de functionaris die de schepenbank maande, was leenroerig en erfelijk. De meier mocht op zijn beurt een baljuw aanstellen, die het leenhof maande. Deze plaatsvervangers van de heer stonden aan het hoofd van hun respectieve instellingen en zorgden voor de instandhouding van de heerlijke rechten.

Op het zuiver financiële vlak kan eerst en vooral gewag worden gemaakt van rechten bij leenverhef en van het recht op wandel- en sterfkoop. Het Goed en heerschap Hermelgem telde dertien achterlenen. Bij de overgang van elk leen had de heer recht op een som, het zogenoemde verhef- of reliefgeld. Bij verkoop van een achterleen bedroeg het verheffingsrecht de tiende penning, of 10 % van de koopsom. Bij verhef als gevolg van een erfenis werd de heffing opgesplitst in tien pond parisis reliefgeld en twintig schellingen kamerlinggeld, een soort administratiekost. Een gelijkaardig systeem werd toegepast wanneer erfgronden binnen de heerlijkheid van eigenaar wisselden, waarbij tarieven werden gehanteerd die algemeen binnen het Land van Gavere golden. De belangrijkste bron van inkomsten waren de heerlijke renten. Deze bestonden uit een jaarlijkse bijdrage van twintig ponden, vier schellingen en drie denieren parisis. Daarbovenop eiste de heer ook bepaalde aantallen kapoenen (gesneden hanen), hoenderen en ganzen, aangevuld met rogge en haver.

SCHEPENBANK VAN HET GOED EN HEERSCHAP HERMELGEM

De schepenbank van het Goed en heerschap Hermelgem bestond uit zeven schepenen, met aan het hoofd een meier, die zich desgewenst kon laten vervangen door de baljuw. Sporen van activiteiten zijn eerder gering. Vermoedelijk had deze instelling hoofdzakelijk een gerechtelijke functie. Kortweg kan men stellen dat de schepenbank bevoegd was voor de (registratie van de) overdracht (het erven en onterven) en bezwaring van alle erfgronden in de heerlijkheid, terwijl het leenhof eenzelfde verantwoordelijkheid droeg met betrekking tot de leengronden. De schepenbank beslechtte ook conflicten over heerlijke renten en kon processen over achterstallige betalingen behandelen. In de heerlijkheid zou ook een prater aanwezig zijn geweest, een soort veldwachter wiens ambt erfelijk was.

ARCHIEF

GESCHIEDENIS

Het gros van de bewaarde stukken van en over de heerlijkheid blijkt archief van de heer te zijn. Het Goed en heerschap Hermelgem was dan ook lange tijd in handen van één familie, die archief over haar bezittingen nauwgezet bijhield

(zie 'Bestaan en bewaarplaats van originelen'). Andere documenten, waaronder stukken van de schepenbank, zijn eerder toevallig bewaard en zijn als diverse aanwinsten uit particulier bezit in de collectie van het Rijksarchief terechtgekomen.

VERWERVING

Zowat alle documenten die fysiek deel uitmaken van dit archiefbestand, behoorden tot voor kort bij het conglomeraatbestand "Land van Gavere" (zie 'Concordans'). Voor de archiefgeschiedenis van dat bestand wordt verwezen naar de algemene beschrijving van het archief in de desbetreffende inventaris³. Relevant hier is het feit dat de stukken van Hermelgem hun plaats in het geheel pas kregen in een toegang uit 1900, in de vorm van toevoegingen. Zo werd oud bestanddeelnummer 570 overgeheveld uit het Algemeen Familiefonds van het Rijksarchief te Gent⁴. Bestanddeelnummer 653 werd in 1992 dan weer toegevoegd vanuit het Rijksarchief te Ronse, waar men het stuk had afgescheiden tijdens de bewerking van het archief van de schepenbank van Beerlegem⁵. Eén document, het huidige bestanddeelnummer 7, kwam pas in 2013 in het Gentse Rijksarchief terecht. Het werd aangetroffen in de pakken "varia" die op 14 oktober 2013 samen met het archief van notariskantoor Pede-Henrist werden overgebracht⁶.

-
- 3 VERFAILLIE J., Inventaris van het archief van de heer, het leenhof en de schepenbanken van het Land van Gavere (1535-1810) (Rijksarchief te Gent, Inventarissen 111, leeszaaltoegang AR50), Brussel, 2013, p. 17-18. Zie tevens, voor een meer uitgebreide versie, VERFAILLIE J., "Of Archives and Men", dl. 1, passim.
 - 4 Inventaris van de algemene verzameling van familiearchieven (Algemeen Familiefonds), bewaard in het Rijksarchief te Gent, eind 19de eeuw - heden (Rijksarchief te Gent, leeszaaltoegang FM1), Gent, s.d.
 - 5 VAN ISTERDAEL H., De archieven van de heer, het leenhof en de schepenbank van Beerlegem en van de heerlijkheden Knapenaarde en Sainte-Croix (Rijksarchief te Ronse, Inventarissen 27; nu Rijksarchief te Gent, leeszaaltoegang AR16), Brussel, 1999.
 - 6 CAZAUX J., Inventaris van de minuten en repertoria in bewaring gegeven door Notarissen A. Pede en P. Henrist te Bottelare (Rijksarchief te Gent, leeszaaltoegang NOT26), Gent, 2013. Het betreft aanwinstendossier 2013/21, hoofdzakelijk relevant voor het archief van de heerlijkheid Baudries te Dikkelvenne.

Inhoud en structuur

INHOUD

In deze inventaris worden documenten van de heerlijkheid Goed en heerschap Hermelgem (1681-1796) beschreven. Het archief van zowel de heer als de schepenbank is van belang voor de aanvulling van historische kennis over Hermelgem, Meilegem, Nederzwalm en omgeving tijdens het ancien régime. In het archief van de heer bevinden zich hoofdzakelijk stukken betreffende de inning van heerlijke renten. De stukken van de schepenbank zijn gerechtelijk van aard; het zijn akten en contracten die voor de instelling werden verleden en een enkel procesdossier.

ORDENING

Voor de ordening van dit kleine bestand werd een archiefschema opgesteld conform de standaard van het Belgische Rijksarchief, gebaseerd op het *Archiefschema voor het archief van een heerlijkheid en van een leenhofen* het *Archiefschema voor het archief van een schepenbank en een gemeente tot 1795*, in COPPENS H., *De ontsluiting van archieven. Richtlijnen en aanbevelingen voor de ordening en beschrijving van archieven in het Rijksarchief (Miscellanea Archivistica. Manuale 21)*, Brussel, 1997, respectievelijk p. 436-439 en p. 440-446. Wegens het beperkte aantal stukken werd de basisstructuur, bestaande uit archief van de verschillende aanwezige archiefvormers, nauwelijks verder ingedeeld:

I. ARCHIEF VAN DE HEER

A. Beheer van goederen

B. Beheer van financiën

II. ARCHIEF VAN DE SCHEPENBANK

Beschrijving van de series en archiefbestanddelen

I. ARCHIEF VAN DE HEER

A. BEHEER VAN GOEDEREN

- 1 Kopie van een legger van heerlijke renten uit 1663, oorspronkelijk eigendom van Philips Balthasar van Ghendt "gheseijt Villain prince grave van Iseghem". Ca. 1750. 1 deel
- 2 Akte van leenverhef, verleden voor het leenhof van het Land van Gavere, en akte van recepisse van het leendenombrement van het Goed en heerschap Hermelgem, gehouden door Joanne Francisca Amelot, douairière van jonker Jan Emanuel de Loose en vertegenwoordigd door Pieter van Loo. 6 maart 1790. 1 lias
- #### B. BEHEER VAN FINANCIËN
- 3 Dossier inzake achterstallige betalingen van heerlijke renten, land- en cijnspacechten voor de periode 1713-1724, toebehorend aan de prins van Izegem, heer van het Goed en heerschap Hermelgem, samengesteld door ontvanger Livinus Limpens. 1722, 1726, 1728. 1 omslag
- 4 Staat van achterstallige betalingen van heerlijke renten voor de jaren 1732 tot en met 1791, ontvangen door een zekere Amelot. 1791. 1 katern

II. ARCHIEF VAN DE SCHEPENBANK

*5 - 7 AKTEN EN CONTRACTEN, VERLEDEN VOOR DE SCHEPENBANK.
1681-1682, 1747, 1772.*

5	1681-1682.	2 stukken
6	1747.	1 katern
7	1772.	1 katern
8	Dossier inzake het proces tussen Frans Anthone Amelot, ontvanger van de heerlijke renten van het Goed en heerschap Hermelgem, eiser, en Livinus Hutse fs. Jacobus en Jacobus de Visscher (als echtgenoot van Marie Hutse), enige erfgenamen van Elisabeth Callaert fa. Pieter (fs. Passchier), achtereenvolgens weduwe van Jacobus Hutse en van Pieter de Temmerman, verweerders, betreffende achterstallige betalingen van heerlijke renten. 1762-1763.	1 omslag